

Zvečer na vrtu v „Zvezdi“

»ZVEZDA«

DR. IV. LAH

(V spomin † Fr. Krapežu.)

Med zaslužnimi obrtniki, trgovci, podjetniki itd., ki so l. 1933. dobili diplomo ljubljanskega meščanstva, je bil tudi Fran Krapež, kavarnar in restavratorec v »Zvezdi«, po vsej Ljubljani in daleč okoli znan pod imenom »Živili«. Bil je na svoje ljubljansko meščanstvo izredno ponosen, morda prav zato, ker se je v polni meri zavedal, da je to čast tudi zaslužil. Ne le zato, ker je že več ko pol stoletja živel v Ljubljani in deloval v vseh različnih strokovnih in narodnih društvih, ampak tudi zato, ker je bolj ko marsikateri njegovih vrlih someščanov živel za procvit in napredek naše bele Ljubljane in je za njo žrtvoval tudi vse svoje imetje.

Njegov življenjepis se čita kakor pravljičica, ko bi tudi pravljičice včasih ne imele na svojem dnu nekaj trpkega in boleznega.

S skalnega Krasa, kjer je po velikih narodnih taborih v sedemdesetih letih krepko odmevala samozavestna slovenska pesem in so se ob narodnih dru-

štvih prebujali vsi večji in manjši kraji tako, da so mogli biti zgled drugim delom naše domovine, ga je prinesla pot v slovensko prestolnico, ki se je zdela takrat še precej nemškutarska. Poulični napisi so bili še vsi nemški, istotako napisi na trgovinah in pisarnah, po ulicah se je govorilo še mnogo nemški, trgovine so bile večinoma nemške, v restavracijah in kavarnah se je pozdravljalo in streglo po nemško, v navadnih gostilnah se je govorilo še po starem: pil se je »frišen pir«, »krugelca« ali »masele«, za jed je človek lahko »zašafal« (navaden pozdrav se je glasil: »Kaj zašafajo?«): župa, prata, cušpajz, šnicel, melšpajz, zos itd. Ako bi bila točajka rabila slovenske izraze, bi bili rekli, da se spakuje. Treba je bilo precej truda in poguma, da smo v začetku stoletja premagali ta »kuheldajč«. Pri tem je imel naš »Živili« nekaj zaslug. Ko je prišel v tedanjo na videz tako ponemčeno Ljubljano, je bil še ubog čevljarček — in nepismen. A njegov naravni talent mu je pomagal, da se je kmalu znašel v novih razmerah. Spoznal je, da je marljivemu in podjetnemu človeku odprta pot na vse strani, če ima nekaj talenta in odločnosti. Tako je postal gostilničar, kar je bilo takrat mogoče brez posebnih izpitov, — in kmalu nato kavarnar. Vse ljubljanske kavarne so bile takrat še popolnoma nemške

in tudi gospodje prvaki, narodnjaki in narodni voditelji so se zadovoljili s tujo postrežbo in nemškim časopisjem. Tudi Krapeževa kavarna v Fischerjevi hiši na Kongresnem trgu je imela napis: »National-café«. A ta »national« je pomenil prvo slovensko kavarno. Ne mislimo, da je bilo tako lahko preiti iz starega nemškega kavarniškega žargona v novo slovensko poslovanje. Take stare tradicije se ne izpreminjajo čez noč. A začetek je bil storjen in ko je potres l. 1895. premajal Ljubljano in razruval tudi staro Fischerjevo hišo, je postavil Fr. Krapež leseno kavarno na Kongresnem trgu z dvojezičnim napisom, kakor jo vidimo na sliki.

Po potresu se je začela Ljubljana tudi na zunaj slovenizirati. Nemški napisi so izginjali, ulični so bili dvojezični. »Narodna kavarna« se je preselila v Pongratzovo (sedaj Prelogovo) hišo na Dvornem trgu. Dasi je bil lastnik hiše Nemec, pa je moral popustiti najemniku-kavarnarju glede samoslovenskega napisa. V novi kavarni se je razvilo živahno življenje. Postala je središče slovenske Ljubljane. Politiki in literati, umetniki in advokati, trgovci in uradniki so tu imeli svoje krožke. Prvič se je zgodilo, da je izvršil načrt za notranjo ureditev kavarne slovenski slikar (Jager iz Amerike). Prvič so se pri takem lokalu porabljali slov. narodni motivi. Velik del vsakdanjega slovenskega narodnega življenja pred vojno se je odigral v »Narodni kavarni«. Tu so se začeli tudi prvi sestanki raznih revolucionarnih krožkov. Že za časa septembrskih bojev po ljubljanskih ulicah je bila »Narodna kavarna« zbirališče vseh voditeljev. Gospodar sam je bil ves čas na ulici in pomagal pri raznih

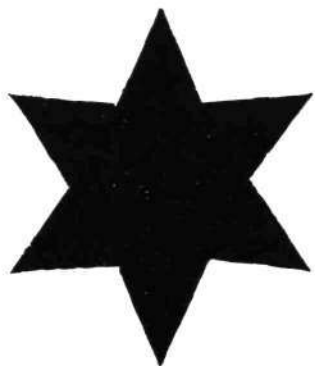

Narodna kavarna v času potresa v leseni baraki na Kongresnem trgu

akcijah. (Menda mu je od tedaj ostal priimek »Živili«, ker je tako navduševal demonstrante.) Prišel je z drugimi vred na zatožno klop, češ, da je pomagal nositi lestev, da so drugi snemali nemške napise. Med razpravo je nekdo prinesel na prodaj »Slov. Narod«. Krapež je kupil več števil in jih dal soobtožencem. Predsednik Vedernjak se je razljutil: »Ali mislite, da smo v kavarni!«

S kavarno je bila združena tudi restavracija »Zlatorog«, ki je bila tedaj med najelegantnejšimi restavracijami v Ljubljani. Vse to je pomnožilo imetje narodnega kavarnarja, ki se je ob koncu vojne in po prevratu dvignilo na milijon. Hišni gospodar Pongratz

Restavracija kavarna klet

»Zvezda«
V LJUBLJANI

Najmoderneje urejene restavracijske prostore s prvovrstno postrežbo, s ceneno celodnevno prehrano, izvrstnimi vini,

na novo otvoreno kavarno, preurejeno in popolnoma prezidano, z moderno razsvetljavo, veliko izbiro tuzemskih in inozemskih časopisov in revij, z biljardi igralnico, itd. in

krasno opremljeno, prvovrstno klet, v kateri se pleše vsak večer do 2. ure zjutraj pri najboljši godbi, izborni kapljici

cenjenemu občinstvu kar najtopleje priporoča

RAJKO ZUPAN
restavrater in kavarnar

Godbeni paviljon v „Zvezdi“

Svatovska miza v „Zvezdi“

mu je ponudil vso svojo hišo za 700.000 K, a on je imel druge načrte. Hotel je s svojim denarjem ustvariti Ljubljani najlepše družabno središče. Prišel je čas, ko se je imela izpolniti njegova davna želja, da dvigne iz razvalin ljubljansko kazino, bivše gnezdo birokracije in nemškutarije, ki naj bi postala zbirališče napredne Ljubljane.

Mlada Narodna kavarna, ki se je bila izbubila iz prenavljajoče se slovenske Ljubljane, in stara nemška kazino, ki je samozavestno stala na najbolj prometni točki in izzivala s svojim preživelim nemškutarstvom,

sta bili kakor dve trdnjavi, vsaka na enem vogalu »Zvezde«. Težko si je bilo misliti, da bo mlajša trdnjava premagala starejšo, a čas je dozorel in »Živili« je smatral za svoje sveto poslanstvo, da preuredi nemško kazino v slovensko in jugoslovansko »Zvezdo«.

Med vojno je bila kazino — zvesta svojim tradicijam — zbirališče tujih častnikov in tiste nemške gospe, kar je še ostalo, odkar se je slovensko meščanstvo zavedlo svojega narodnega ponosa.

Zato pa je družba v Narodni kavarni molče prebirala časopise in pregledovala zemljevide; le tiho šepetanje je segalo od mize do mize.

Prišel je 29. oktober in propad Avstrije. Z Avstrijo je propadla tudi nemška kazino. Nad kazino je bil proglašen sekvester. Nastal je splošen nered. Poslopje je bilo v slabem stanju. Gorenje prostore je zavzela srbska vojaška oblast. V restavraciji je živel nekaj oficirski dom. Kavarna je bila prazna. Po restavracijah in kavarnah se je začelo burno življenje, saj denarja je bilo dovolj. A manjkalo je živil in naš »Živili« je najel cel vlak in se odpeljal v Vojvodino, kjer je bilo še vsega dovolj, in z nepopisnimi težavami nakupil in pripeljal v Ljubljano nove zaloge. Kako je podkupoval železničarje in madžaronske postajenačelnike, da se je vlak pomikal naprej — o tem je mnogokrat pravil.

Kavarno v kazini je prevzel gosp. Juvančič, ki je bil prišel iz Gorice, jo prenovil in v nekdanji nemški kavarni je zavladala slovenska družba. A gospodar Narodne kavarne si je vse drugače predstavljal bodočo »Zvezdo«. Že davno je snoval načrte. Napravil je pogodbo z obnovljenim društvom »Kazino«, da bo prenovil in preuredil vse pritlične prostore, vrt in prostor pred kavarno. Glede tega prostora je bil že daven spor. Postavil je nov paviljon namesto starega lesenega, ki je že razpadal. In komaj da je zmagal proti ugovorom, da je smel urediti oni lepi kot v Zvezdi okoli paviljona, ki je še danes v okras Ljubljani. Med tem je gradil kavarno, restavracijo, klet. Kdor ga je videl takrat sredi delavcev in mojstrov, ko je vodil vsa dela, razkazoval, predeloval, snoval! Vsa dela so bila izvršena po njegovih zamislih in načrtih. Videl je svojo »Zvezdo« natanko pred seboj. Predelal in prenovil je staro poslopje prav do temeljev. Spodaj obširna klet, kegljišče in shrambe.

Štampilje, etikete,
graverstvo

Sitar & Svetek

Ljubljana, Sv. Petra cesta 18

Telefon šte. 25-57

Vse tiskovine: račune,
pisma, kuverte, tabele,
vabila, posetnice, kar-
toteke, letake, itd., itd.

Tiskarna Grafika

Ljubljana, Resljeva cesta 4

Telefon šte. 25-57

Veranda na vrtu v „Zvezdi“

Nič tako lepega in modernega ni do tedaj imela Ljubljana. Noben trud in noben strošek mu ni bil prevelik, samo da bo »Zvezda« lepa, da bo v okras Ljubljani in da bodo tuji gostje zadovoljni. Dan na dan je stal na vrtu sredi razvalin — tam je stala prej steklena veranda — nadziral dela in sanjal o veliki bodočnosti, ko bo tu družabno središče Ljubljane, ko bodo prihajali slovanski gostje, ko bo ... Koliko lepih sanj, koliko velikih načrtov! Tako je rasla nova Zvezda na razvalinah stare kazine. Vse je žrtvoval, da bi bila na znotraj in na zunaj lepa. Končno je bila prenovljena kavarna. V nji je zavelo novo bujno življenje. Zvečer sploh nisi dobil več prostora. Komaj deset let je od takrat ... Nato je bila otvorjena restavracija. Njegov ponos. Saj ga je stala največ truda in žrtev. In potem klet. Vsa Ljubljana je drla vanjo. Večer za večerom nabito polna. Igrali so akademiki, ki so obenem študirali. (»Živili« je bil ponosen, da jih je nekaj izštudiralo z njegovo pomočjo!) In vrt z obširno verando! Njegov najvišji ideal. Pol milijona je žrtvoval zanj, da so mogli gostje iz Jugoslavije in od drugod reči, da enakega nima kmalu kako drugo mesto ... To mu je bilo največje zadoščenje za njegov trud in žrtve.

Preden je vse dogradil, je že nastopila kriza. Tiste vesele, bogate poprevratne Ljubljane ni bilo več. A on je še vedno smatral za potrebno, da ima Ljubljana take lokale z godbo zaradi tujkega prometa. Mislil je vedno bolj na druge ko nase. Ko so prihajali že slabi časi, je še vedno vzdrževal 80 oseb uslužbenstva. Ni hotel čuti niti nasvetov prijateljev, naj zmanjša obrat. Verjel je v svojo »Zvezdo«. Ljudje so krivi, če propada, ker je ne znajo ceniti. Nastajale so vsak dan nove skrbi. Prej si je mislil, da bo na stara leta počival in preživel večere v družbi prijateljev — zdaj se vse izpreminja. Niti prijateljev ni več. In on je znal biti prijatelj ... Gledal je z boleščjo v srcu, kako propada, kar je s tolikšnimi žrtvami ustvaril. Zvezda se je praznila. Dolgovi so rasli. In vendar je imel še vedno odprte roke za vse. Kdor je potreboval česarkoli, vsega je dobil pri njem. Vsak berač se je najedel. Za vse narodne stvari je imel svoj dar. Celo trboveljske slavčke je pogostil; sam jih je povabil.

Svetovali so mu, naj odda vse breme na mlajša ramena. Ni hotel. Praznoval je sedemdesetletnico v največji krizi, a slavnostno. Ni se čutil starega. Še je želel l. 1933. pogostiti brate Sokole na svojem vrtu.

Schneider & Verovšek

trgovina z železnino in stroji na debelo in drobno
v Ljubljani, Tyrševa (Dunajska) cesta 16

Za nakup vsakovrstne železnine, stavbnega materiala in orodja za vsako obrt, in sicer: vse vrste paličnega in betonskega železa, I in U nosilk, cementa, strešne lepenke, vodovodnih cevi, peči, štedilnikov, vsakovrstnega okovja za stavbe in pohištvo, kuhinjske posode in opreme v najboljši in najcenejši izpeljavi ter ostalega v železninarsko stroko spadajočega blaga, Vam priporočamo najstarejšo tvrdko te stroke z bogato zalogo

»JUGOSLAVIJA«

SPLOŠNA ZAVAROVALNA DRUŽBA

Ravnateljstvo za Dravsko banovino
V LJUBLJANI

Sklepa: 1. požarna zavarovanja, 2. življenjska zavarovanja, 3. nezgodna in jamstvena zavarovanja, 4. zavarovanja proti škodam zaradi tatvinskega vloma, 5. transportna zavarovanja, 6. zavarovanja proti škodam zaradi razbitja stekla, 7. avtomobilna zavarovanja ● Največja domača zavarovalna družba »Jugoslavija« je prevzela od »Graške vzajemne zavarovalnice« in od zavarovalnih družb »Feniks« (požarni oddelek) in »Franko - Hongroise« ves njihov kupčijski obstoj v naši državi. — Najnižje tarife
Takošnja plačila škod

Posluje po vsej Jugoslaviji!

TELEFON ŠTEV. 25-71

PISARNA: TYRŠEVA CESTA 15

Z največjimi žrtvami je preuredil vrt. Čutil je, da ni rešitve. Skušal je doseči poravnano. Še se je razveselil nad vsakim jasnim trenutkom, ko je videl, da ni živel zaman, da so še ljudje, ki znajo ceniti njegovo delo, njegov idealizem, nesebičnost, požrtvovalnost, srčno dobroto.

A bolest je čim dalje težje padala na srce in iz duševne prehajala v fizično bolezen. Zvezda je propadala...

Ali razumemo vso tragiko njegovega življenja, ki je bilo na zunaj kakor pravljica, a v notranjosti tako trpko in bolešno? Kdo se ne spominja njegovega vedno dobrovoljnega obraza, dobrih, zvestih oči, njegove prijateljske roke...? Tisoči se bodo spominjali njegovega zlatega srca. A Ljubljana mu ne bo pozabila, da je bil on graditelj nove »Zvezde« in da je umrl ubog zato, ker je toliko žrtvoval za korist in lepoto slovenske prestolnice, da bi segla nje slava v bližnji in daljni slovanski svet.

ŠE NEKAJ IZ LJUBLJANE V NEKDANJIH ČASIH

G. LUKEŽIČ

V glavni veži mestne hiše stoje še danes starinski topovi — neme priče nekdanjih časov in vojn — in zro grozeče na opazovalca. Težke topovske cevi počivajo na močnih okornih kolesih in težkih, okovanih lafetah. Nekdaj, in sicer najbrž v vojnah Lahov in

Pijemontezov z Avstrijca, so bruhali ogenj in smrt na sovražnika, danes počivajo mirno na odkazanem jim prostoru. Gotovo pa to na videz strašno orožje zaradi svoje okornosti v kretanju in v uporabi ni moglo povzročati sovražniku posebnih izgub, ampak je bilo kolikortoliko le strašilo za sovražnika. Vplivalo je na sovražnika največ le moralno s svojim močnim, glušočim pokom ter zemljo in nebo pretresujočim grmenjem.

Ta sovražna strašila so pozneje vkljub okornosti pred mnogimi leti, najbrž po končanih vojnah v Gornji Italiji leta 1848. in 1849., napravila dolgo pot iz bojnega hrupa daleč na jugu v mirno Ljubljano in od tukaj na Grad, kjer so jim pripravili primerno streho. Tukaj so potem ti zgodovinski topovi (štirje po številu) zamenjali za vedno svoje morilne namene s povsem mirnimi opravili. Odslej so s svojim močnim »glasom« le povečevali slavo božjo in pozdravljali razne odlične osebe ob njih prihodu v Ljubljano. Oglašali pa so se tudi sicer ob raznih svečanih dogodkih. Posebna naloga pa jim je bila, buditi in klicati na pomoč Ljubljance ob izbruhu požarov v mestu in bližnji okolici. Takrat seveda njih glas ni bil dobrodošel, ampak je spravil mirne Ljubljance posebno ponoči v velik strah.

Iz vseh štirih topov so streljali na gradu redno pri službi božja za uradništvo v stolnici ob državnih praznikih. Vsak del službe božje je naznajalo pet topovskih strelav na dogovorjeno znamenje iz zvonika stolnice. Konec takih svečanih sv. maš pa so naznanili Ljubljancem štirje zaporedni strelji, ki so pošteno pretresli vso bližnjo okolico Gradu zlasti

Indus

TOVARNA USNJA IN USNJENIH IZDELKOV, DRUŽBA Z O. Z.

V LJUBLJANI — SV. PETRA CESTA ŠTEV. 72

TELEFON INTERURBAN ŠTEV. 25-28 — NASLOV ZA BRZOJAVKE "INDUS"

Tovarna čevljev, usnjarna,
tovarna jermen in torbarskih izdelkov

Izdeluje v najboljši
kvaliteti:

Telečji in goveji boks

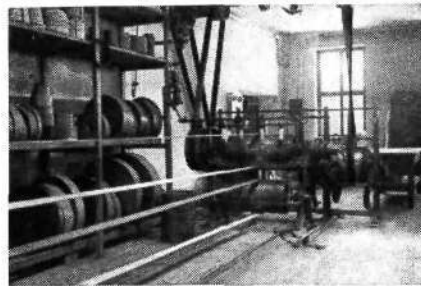
Blank usnje

Gornje mastno usnje

Krom usnje

Galunsko usnje

Svinjsko usnje

Jermena iz vegetabilno, krom in specialno strojenega usnja za industrije in poljedelske stroje, specialne jermenske izdelke za tekstilne tovarne, šivalna in vezalna jermenca, jermenca za smuči itd. Usnjene kovčge, neceserje, dokolenice, damske torbice, šolske torbice, aktovke, denarnice vseh vrst, sportne pasove, otroške in nogometne žoge ter vse v to stroko spadajoče predmete